

ESENȚA ȘI STRUCTURA PROCESULUI DE INSTRUIRE

Vasile PANICO, conf. universitar, dr. în pedagogie
Catedra Pedagogie și Metodica Învățământului Primar
Universitatea de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău)

Rezumat. Articolul este consacrat analizei și dezvoltării conceptului de instruire. În lucrare se elucidează, se nominalizează și se caracterizează etapele activității de instruire. O atenție specifică se acordă evidențierii condițiilor psihopedagogice de realizare a relațiilor dintre activitatea de predare și activitatea de învățare și caracterizării etapelor activității de învățare.

Cuvinte-cheie: instruire, predare, învățare, etapele activității de predare, etapele activității de învățare.

Abstract. The article is devoted to analyzing and enabling the concept of training. In the paper, the stages of the training activity can be elucidated, nominated and identified. A specific attention is given in psychopedagogical conditions to achieve a relationship in terms of teaching and learning functions and characterization of the stages of learning activities.

Keywords: training, teaching, learning, teaching activity stages, learning activity stages.

Introducere. În științele pedagogice instruirea se definește ca un proces orientat, planificat de interacțiune a pedagogului și elevilor în cadrul căreia se realizează obiectivele învățării [1;3;6]. Procesul instruirii reprezintă o componentă a procesului pedagogic/educațional. Cristea S. subliniază, că instruirea/educația formală „implică activități și acțiuni cu finalitate pedagogică realizate în contextul instituțiilor/organizațiilor specializate în educație/instruire, structurate pe niveluri școlare (primar, secundar, superior) și postșcolare/postuniversitare (activități de perfecționare, reciclare etc.). Este evidentă în activitatea de instruire, organizată, planificată și realizată cu rigurozitate normativă în cadrul procesului de învățământ, conform unor documente curriculare obligatorii, ierarhizate pedagogic (plan de învățământ, programe și manuale școlare/universitare)” [2, p.113].

Instruirea a apărut ca o necesitate a pregătirii generației tinere pentru reproducerea vieții sociale, a culturii materiale și spirituale. Scopul instruirii constă în asimilarea de către generația tânără a experienței sociale. Acest scop servește ca factor și forță motrică a procesului de instruire. Scopul instruirii se concretizează în obiective și conținutul al învățământului care reprezintă al doilea component al instruirii. Conținutul învățământului se însușește de către elevi datorită eforturilor pedagogilor și vârstnicilor. Pedagogul este participantul inevitabil al procesului instructiv, iar activitatea lui de predare și evaluare este componentul obligatoriu al sistemului de învățământ. Funcția activității de predare constă în adaptarea pedagogică a experienței sociale, transformarea ei în conținut al procesului de învățământ și în organizarea învățării. Vorbind despre pedagog, se are în vedere subiectul colectiv – alcătuirii de curriculum, manuale și alte mijloace didactice, persoanele care nemijlocit interacționează cu elevii/studentii. De aici reiese că, activitatea de predare este o componentă inevitabilă a procesului de instruire. Instruirea există și funcționează datorită

activității de învățare, care reprezintă o altă componentă importantă a ei. Învățarea decurge numai datorită prezentei la elevi a motivelor / trebuințelor cognitive, adecvate scopului și obiectivelor instruirii. Motivele / trebuințele cognitive sunt o condiție necesară a activității de învățare și a procesului de instruire.

Instruirea prevede ca pedagogul să organizeze și să realizeze procesul însușiri nu numai a cunoștințelor, capacităților, nu numai stimularea motivelor cognitive care asigură activitatea învățării, dar și formarea la elevi a atitudinilor emoționale față de componentele procesului instructiv și realitatea înconjurătoare reflectată în conținutul materiei/informației de învățământ. Procesul de instruire presupune efectuarea evaluării și autoevaluării. La rândul lor evaluarea și autoevaluarea asigură funcționarea conexiunii inverse în procesul de instruire. Următoarea componentă a procesului de instruire o reprezintă formele de realizare a acțiunilor de învățământ: lecția școlară; lucrările de laborator și practice; excursiile didactice; consultațiile ș. a. [4].

Structura procesului de instruire. Instruirea în calitate de activitate socioumană poartă caracter bilateral. Ea presupune reciprocitatea acțiunilor de predare și de învățare care se desfășoară în anumite condiții psihopedagogice. Instruirea este constituită din activitatea de predare și activitatea de învățare, însoțită permanent de un sistem de condiții psihopedagogice, motivațional activată, evaluată și autoevaluată permanent. Reieșind din această structură conchidem, *că instruirea în calitate de activitate socioumană sintetic organizată* nu poate exista și funcționa în lipsa unei din aceste două tipuri de activități nominalizate, în lipsa unei interacțiuni permanente dintre ele. În acele condiții când în cadrul predării nu se desfășoară activitatea de învățare orientată spre însușirea materiei de învățământ instruirea este nefuncțională, lipsită de sens procesual și rezultativ.

Activitatea de învățare începe atunci când se activează motivele /trebuințele cognitive, când învățarea este benefic proiectată și organizată în caz contrar interacțiunea didactică/educațională nu va fi funcțională. Instruirea în calitate de activitate socioumană devine funcțională și prevede/presupune în mod obiectiv o interinfluență/interacțiune de proiectare/autoproiectare, reglare/autoreglare realizate permanent de către agenții procesului predării, pe de o parte, și subiecții acțiunilor de învățare, pe de altă parte. Deci, instruirea devine funcțională atunci când: învățarea se transformă în autoînvățare; condițiile psihopedagogice create de agenții educaționali și de mediul de viață favorizează/activează în mod deplin și amplu acțiunile de învățare și motivele/trebuințele de creștere a elevilor/studentilor; se creează o unitate între acțiunile predării/pedagogului și acțiunile învățării/elevului; se creează o interacțiune între sfera motivațională a pedagogului și sfera motivațională a elevului/elevilor; în cadrul instruirii se respectă norma complexității materiei de învățământ și a ritmului învățării raportat la specificul proceselor cognitive ale elevului/elevilor și nu în ultimul rând de crearea condițiilor/situațiilor psihopedagogice de succes în învățare.

Succesul/rezultatul pozitiv și favorabil al elevului/studentului în cadrul învățării reprezintă factorul fundamental, forța motrică în dezvoltarea motivelor/trebuințelor de învățare și este determinat de următoarele condiții psihopedagogice de bază: procesul instruirii permanent necesită să fie însoțit de un fond emoțional pozitiv; instruirea necesită să fie orientată spre viitor, să anticipeze procesul de dezvoltare a personalității și permanent să se bazeze/fundamenteze pe nivelul de dezvoltare generală și specifică a elevilor/studentilor; instruirea trebuie să activeze uniform și echilibrat toate procesele psihice ale elevilor; să formeze și să dezvolte atitudinile comportamentale a elevilor/studentilor de ordin moral, cognitiv, ecologic, profesional, estetic etc.; permanent să formeze și să reactualizeze contradicțiile dintre cunoscut și necunoscut, dintre cunoștințele și abilitățile însușite anterior, pe de o parte, și cunoștințele și abilitățile noi necesare pentru a fi studiate; materia de învățământ și sistemul de atitudini generate în cadrul instruirii permanent necesită să se raporteze la mediul de viață sociouman, să posede caracter pragmatic și anticipativ.

Condițiile realizării interrelațiilor dintre activitatea de predare și activitatea de învățare sunt multiple și se află în raport direct cu factorii psihosociali, psihopedagogici, anatomo-fiziologici, mediul de viață și activitate a subiecților educaționali. Efectul/rezultatul instruirii se află în relații/raporturi directe cu procesul de activare a forțelor psihice a elevilor/studentilor.

Interacțiunea predării și învățării se desfășoară în mod nemijlocit și mijlocit. Acțiunile nemijlocite se realizează de către cadrul didactic prin organizarea formelor de instruire concrete: lecții, lucrări practice și de laborator, lucrul pentru acasă, consultații etc. Acțiunile mijlocite de predare se derulează/organizează de către elaboratorii de politici educaționale, de curriculum școlar, de manuale de învățământ și alte mijloace didactice. Activitatea de predare în mod obligatoriu și necondiționat presupune prezența activității de învățare. Procesul predării în anumite situații este posibil să se deruleze și-n lipsa funcționării activității de învățare atunci când: materia de învățământ este de o complexitate înaltă; motivația cognitivă a elevilor este redusă sau lipsește totalmente; ritmul predării nu se raportează la forțele cognitive ale elevului/studentului etc. În astfel de situații instruirea poartă caracter nefuncțional și este lipsită de rezultat formativ/educațional.

Din cele expuse mai sus deducem legitatea fundamentală a procesului de instruire – *interrelația sau legătura reciprocă dintre activitatea de predare și activitatea de învățare. Instruirea reprezintă o activitate socioumană care include în sine în mod sintetic și adaptiv/readaptiv aspecte a activităților de cunoaștere, de comunicare, de muncă, de joc, profesionale, estetice, tehnologice etc. orientate/direcționate și organizate pentru formarea și dezvoltarea personalității, grupelor/asociațiilor de oameni.*

Instruirea devine funcțională atunci, când ea activează și obiectivează procesul învățării, când învățarea ca activitate sociopractică *concrește*, generează și activează procesele psihice ale subiecților educaționali. Este cazul să menționăm, că comunicarea pedagogică/didactică, care permanent se derulează în cadrul instruirii, facilitează/înlesnește procesul de formare a

motivației de învățare a elevilor/studentilor și servește ca factor decisiv în formarea componentei atitudinale a competențelor. Deci, învățarea în calitate de activitate sociopractică/externă reprezintă un *prototip a activității de predare*, care în cadrul interiorizării activează, susține energetic și relaționează forțele psihice ale elevilor/studentilor: perceperea, înțelegerea, chibzuirea, generalizarea, gândirea divergentă și convergentă, imaginația, motivația, voința, sfera emoțională, atenția, limbajul etc.

Instruirea în calitate de activitate sociopractică reprezintă un mod fundamental de „relaționare și echilibrare” a predării și învățării, activitate care generează dezvoltarea psihicului la elevi/studenti în mod planificat, organizat și obligatoriu. Printr-o formulă liniară instruirea ar putea fi reprezentată astfel: activitatea de instruire = finalități + motive/trebuințe de învățare + activități de predare-învățare-evaluare + rezultatele învățării. ***Etapele activității de instruire și caracteristica lor.***

Finalitățile instruirii (exprimate prin scopuri și obiective). Ele sunt determinate de comanda socială (politicile educaționale la nivel național, european și mondial).

Componenta motivațională (motivele sociomorale, cognitive, profesionale, de autorealizare, estetice etc.)

- Conținutul materiei de învățământ proiectat în curricula școlară și reflectat în manualele de învățământ și alte surse didactice.
- Componenta procesuală – sistemul de acțiuni operaționale prin care se realizează și se activează interacțiunile predării-învățării (metode, procedee/tehnici și alte mijloace de instruire).
- Componenta evaluativă și autoevaluativă.
- Componenta rezultativă a instruirii (schimbările obținute în dezvoltarea generală și specifică a personalității elevului/studentului din punct de vedere psihic, socio-educational și anatomo-fiziologic).

Relațiile dintre procesul cunoașterii și procesul învățării/cunoașterii didactice ca componentă fundamentală a instruirii. Învățarea sau activitatea elevului/studentului reprezintă o componentă sau un aspect a procesului cunoașterii care se derulează în condiții psihopedagogice special organizate. În cadrul învățării elevii nu descoperă noi cunoștințe/adevăruri științifice. Elevii/studentii pot și sunt capabili în anumite circumstanțe pedagogice să însușească în mod creativ materia de învățământ. În astfel de situații (prin rezolvarea de sarcini și situații-problemă) activitatea de învățare în mare măsură se apropie de procesul de cunoaștere științifică. Subiecții activității de învățare percep informația, formulează/crează contradicții dintre cunoscut și necunoscut, elaborează ipoteze sau presupuneri, elaborează unele obiective de investigație, trasează căile și mijloacele de descoperire a noilor cunoștințe/adevăruri științifice valorice personal, formulează unele concluzii sub conducerea pedagogului sau în mod independent etc., de regulă cunoscute în științe și arte. Astfel subiecții activității de învățare se cunosc și obțin unele abilități

elementare de investigație științifică. Deci, putem constata faptul, că predarea-învățarea creativă reprezintă un aspect pedagogic special organizat de inițiere a elevilor/studentilor cu procesul cunoașterii științifice.

Cunoașterea științifică și activitatea cognitivă/învățarea manifestă, după cum am observat, unele manifestări comune însă nici într-un caz nu sunt identice. Învățarea reprezintă un sistem de acțiuni cognitive psihologizate și pedagogizate și raportate la nivelul de dezvoltare generală și specificul fiecărui elev/student.

Instruirea ca interacțiune a predării și învățării are menirea de a accelera procesul de cunoaștere a adevărilor științifice și a creațiilor din domeniul artelor. În cadrul instruirii informația proiectată se însușește de către subiecții educaționali preponderent în mod didacticist prin faptul, că învățătorul/profesorul comunică conținutul materiei de învățământ, proiectat în curricula școlară și reflectat în manualele de învățământ, inclusiv și în alte surse didactice. Procesul învățării reprezintă, după cum am accentuat, un aspect/o variantă psihopedagogizată a cunoașterii științifice, organizată și desfășurată în condiții sau situații didactice. Instruirea reflectă în sine aspecte și a altor tipuri de activități socioumane/sociopractice: de comunicare, de muncă și motrice, de joc și estetice, ecologice și igienice, morale, de orientare și formare profesională etc. Reieșind din ideile expuse mai sus constatăm, că *învățarea reprezintă un proces pedagogic care sintetizează în sine aspecte sau componente a tuturor tipurilor de activități sociopractice/socioumane psihopedagogizate, raportate la nivelul de formare și dezvoltare a subiecților învățării, la vârsta de școlarizare (învățământ primar, gimnazial, liceal, universitar, profesional, de reciclare și de recalificare).*

Caracteristicile activității de învățare. Activitatea de învățare/cognitivă posedă unele aspecte comune cu activitatea de cunoaștere științifică, însă nu-s identice după cum se tratează în unele surse pedagogice. Unitatea și specificul lor constau în următoarele:

- În cadrul învățării/cunoașterii didactice personalitatea însușește cunoștințele, abilitățile despre natură, societate și om cunoscute și reflectate în științe și arte. Subiecții activității de învățare se cunosc și redescoperă pentru sine noul. În cadrul cunoașterii sociale/științifice se descoperă noi idei, concepte, teorii (noi adevăruri științifice).
- Atât la baza cunoașterii științifice, cât și la baza învățării/cunoașterii cognitive se află motivele/trebuințele umane. Menționăm, că motivele/trebuințele cunoașterii științifice sunt orientate/direcționate spre obținerea noului în științe și arte, iar trebuințele/motivele activității cognitive/de învățare sunt orientate, planificate/proiectate spre însușirea adevărului cunoscut în științe și arte. Comunitatea acestor două tipuri de activități socioumane au la bază multe trebuințe/motive identice, care și reprezintă forța motrică a activității de învățare și a activității de cunoaștere științifică.
- Cunoașterea științifică posedă mijloace specifice de explorare a realității: sistemul de probleme de cercetare, obiectul și scopul, ipoteza/presupuneri și obiectivele de investigație, criteriile/indicii, sistemul de metode de cercetare[5]. Mijloacele activității

de învățare îl reprezintă sistemul de principii și reguli, obiective și conținuturi, metode și procedee, forme de instruire. Accentuăm, că în cadrul învățării/cunoașterii didactice învățătorul/profesorul aplică inclusiv și mijloace de cunoaștere științifică cu scopul de inițiere și cunoaștere elementară a elevilor/studentilor cu logica și metodologia de cunoaștere științifică. În astfel de situații instruirea sintetizează în sine unele aspecte ale activității științifice.

Următoarea caracteristică a raportului dintre activitatea de cunoaștere și activitatea de învățare constă în examinarea rezultatelor obținute. Rezultatele sau finalitățile instruirii îl constituie personalitatea elevului/studentului educată și dezvoltată din punct de vedere intelectual, moral, estetic, profesional, politic, economic, managerial etc., iar finalitățile cunoașterii științifice îl reprezintă descoperirile obținute de științe și arte sub formă de noi cunoștințe: teorii, legități, relații, principii se reguli etc.[5]. Atât cunoașterea științifică cât și activitatea cognitivă a elevilor/studentilor sunt generate de un sistem de contradicții dintre cunoscut și necunoscut. Specificul constă în faptul, că în cadrul cunoașterii științifice și arte contradicțiile se depistează ca fapt dintre cunoscut și necunoscut din punct de vedere social, iar în cadrul cunoașterii didactice apar și se creează în mod intenționat/special contradicții dintre ceea ce cunoaște și posedă elevul/studentul, pe de o parte, și cunoștințele priceperile și deprinderile necesare pentru a fi posedate de elev/student, pe de altă parte.

În baza celor relatate **conchidem**: subiecții activității de învățare se încadrează în sistemul de activități socioumane sub aspect didactic, pedagogic/educațional; instruirea sau activitatea de predare-învățare-evaluare reprezintă o activitate sociopractică, care *reflectă în sine în mod sintetic aspecte* ale tuturor tipurilor de activități socioumane (de cunoaștere, de comunicare, de joc, tehnologică, sport, estetică, profesională etc. Instruirea este orientată spre însușirea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor, formarea și dezvoltarea atitudinilor. Obiectivul major al instruirii constă în dezvoltarea benefică anatomo-fiziologică, psihică și educațională a personalității.

Bibliografie

1. Bontaș I. Tratat de pedagogie. București: Editura ALL, 2002.
2. Cristea S. Conținuturile și formele generale ale educației. V. 4, București: DPH, 2017.
3. Cucoș S. Pedagogie. Ediția a III-a revăzută și adăugată. Iași: Polirom, 2014.
4. Panico V. Pedagogia: seminare și lucrări practice. Chișinău: UST, 2007.
5. Panico V. Interconexiunea teoriei și practicii educaționale. Definierea și structura procesului educațional. În: Materialele Simpozionului internațional. Ediția a X-a. Responsabilitate publică în educație. Constanța 24-25 noiembrie 2018, p.161-166.
6. Андреев В. А. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс. Книга 1. Казань: Издательство Казанского Университета, 1996.